REFORMATIE ZIJ ONZE LEUZE

In onze wereld hebben de leuzen altijd een grote rol gespeeld, ook in de politiek. Er zijn allerlei leuzen: goede en slechte, eerlijke en valse, goedkope en inhoudsrijke. De verkeerde hebben vaak verwarring en ontreddering gesticht, de goede zijn vaak verkeerd begrepen. Sommige zijn een lang- leven beschoren. Ik noem twee uitersten.

Marx riep in de vorige eeuw uit: „Proletariërs aller landen verenigt u." De Chinezen zijn er vandaag nog mee bezig.

Groen van Prinsterer hield zijn volgelingen in de vorige eeuw voor: „In ons isolement ligt onze kracht". Vandaag wordt deze levenswijze uitspraak, doelbewust of onbewust verkeerd uitgelegd, ons nog voorgehouden als een vals en fout afzonderingsbeginsel.

In onze dagen wordt van leuzen ook nog druk gebruik gemaakt. De inhoud heeft vaak wat minder achtergrond en diepgang dan in vroeger tijden, vooral tegen verkiezingstijd. U kent ze wel: Minder belastingen, meer welvaart (voor onszelf dan, maar dat staat er niet bij of: Tegen het dirigisme, voor de vrijheid, solidariteit; of iets ruwer: weg met de ambtenaren.

Voor de Deputatenvergadering van onze partij heb ik ook een leuze gekozen, die — ik besef het — enige nadere verklaring vereist. Op het eerste gezicht doet hij u stellig wat ouderwets aan. Het lijkt erop, of ik in 1966 de mannenbroeders weer wil laten paraderen.

Eerlijk gezegd, is dat ook een beetje mijn bedoeling. Eerbied voor het verleden en historisch besef zijn vandaag niet meer onze sterkste kanten. Met de keuze van mijn titel heb ik drieërlei beoogd.

1. Aanduiden hoe sterk onze band met het verleden is.
2. Aangeven, hoezeer de politiek in de eerste plaats een zaak van beginsel is.
3. Laten zien, dat reformatie van een verrassende actualiteit is, ook in de moderne tijd waarin wij leven.

De leuze is opgediept uit het verre verleden, uit de boeiende en nog volop actuele deputatenrede, die prof. Bavinck in 1905 hield onder de titel „Christelijke of neutrale staatkunde".

Radicaal en vooruitstrevend. „Geen repristinatie, geen handhaven van de status quo, maar reformatie is hun leus".

Geen herstel van wat terecht is achtergelaten of afgewezen,
geen handhaven van de bestaande toestand, maar reformatie, omvorming. Aldus Bavinck in 1905.
Hij citeert de Duitse hoogleraar Harnack, die had geschreven, dat de christenen van de eerste eeuw geen stille groep asceten, maar een „radi- kale Fortschrittspartei" waren geweest.
Christenen, zegt Bavinck dan, zijn geen lofzangers van verledene tijden, en staan niet werkeloos te jammeren over de ellenden van het heden, maar zij grijpen in en hervormen naar het ideaal, dat hun voor ogen staat. Dat was in 1905 zo, het is vandaag nog springlevende actualiteit. Wie de moeite wil nemen om bijvoorbeeld de gebundelde deputaten-redevoeringen „Geen vergeefs woord" te lezen, zal verrast en blij ervaren wat een dynamiek vroegere A.R.-leiders bezaten; hoe radicaal, hoe vooruitstrevend zij waren.
„Nog zijn er", zegt Bavinck in 1905, „die de staat slechts de rol van politie-agent willen opdragen en de maatschappij geheel aan zichzelf willen overlaten; neutraliteit van de staat leidt tot onderdrukking der zwakken”. Een woord ons vandaag nog uit het hart gegrepen.
En Dr. Kuyper zegt in 1891 in zijn deputatenrede Maranatha: „Het Calvinisme kent de roest van het Conservatisme niet". Maar evenals in onze dagen waren de opvattingen van de partijleiders van toen lang niet altijd gemeengoed in de partij. Telkens weer dienden zij ervan te getuigen, dat christenen die hun belijdenis verstaan, radicaal denkende en handelende mensen moesten zijn. En het is treffend om te zien, hoe de A. R. leiders rond de eeuwwisseling ook leefden in een periode van omwenteling die ook wij beleven en die zoveel zelfde kenmerken had, als de periode waarin een man als Calvijn leefde. Calvijn denkt, schrijft en handelt tegen de achtergrond van een verdwijnende wereld: de Middeleeuwen, waarin de kerkelijke leiding zich over het gehele leven uitstrekte, waarin de statische orde van het gildewezen het economisch leven verstarde. Het geestelijk leven verstarde ook. In Calvijns tijd werd dat alles doorbroken en vermorzeld door de economische ontwikkeling, en ook door Reformatie en Renaissance. In het vorig jaar verschenen prachtige boekje „Zicht op Calvijn”, kunt u lezen hoe Calvijn op de grens van een oude en nieuwe tijd richting trachtte te geven aan een wereld die

op hem afstormde en die geestelijk, maatschappelijk en politiek in heftige beroering was.
Daarbij wist Calvijn ook het schone van de schepping te waarderen. Hij wenste de mens niet beroofd te zien van het geoorloofd gebruik van goddelijke weldadigheid, zoals hij zei. Als hij gelegenheid had, kon hij ’s zondags na de kerk genieten van zijn hobby's, zeilen of kielen.
Ook in Kuyper's tijd voltrokken zich in de maatschappij tengevolge van de industriële revolutie diepingrijpende veranderingen. En steeds weer zien
wij hoe Kuyper zijn mensen opriep om „actief in te werken op elke keer, die,” zoals hij zei, „in onze volkstoestanden komende is”.
Reformatie, omvorming was zijn leuze en zijn streven.
En hoe is het met ons Ook wij leven in bewogen tijden, waarin kwantitatief en kwalitatief sterker wellicht dan ooit tevoren, wij ons geplaatst zien voor geweldige veranderingen in de wereld (en nu in de gehele wereld) om ons heen. En wat is ons antwoord als nazaten van Calvijn en Kuyper Prof. Berkhof heeft er eens op gewezen, dat vele christenen, die bij alle raadsels en bij al het leed in hun persoonlijk leven geen ogenblik de zekerheid verliezen van Gods liefde en leiding in hun persoonlijk leven, weerloos, hulpeloos zijn als zij ’s morgens grote en verontrustende koppen in de krant zien over wat er in de wereld gebeurt. En dan is zijn conclusie, dat de gemeente van Christus van de 20e eeuw geestelijk nog niet is opgewassen tegen de bliksemsnelle veranderingen, die zich rondom haar voltrekken. Wij stikken op een wereldse manier van angst en wij proberen ons er op een wereldse manier van te bevrijden, waarbij God dan alleen als stichtelijk hekkesluiter fungeert.
Evangelische politiek.
Hoe komt dat Omdat wij, zegt Berkhof, onvoldoende geleerd hebben de geschiedenis vanuit de heerschappij van Christus te zien. Tegen deze achtergrond moet u de keuze zien van de titel van deze korte toespraak. Wie de geschiedenis van onze partij bestudeert, weet, dat wij er niet altijd over naar huis konden schrijven. Naast hoogtepunten waren er ook

dieptepunten. Wij wisten niet altijd raad met onze beginselen en vandaag is dat vaak nog zo.
Het komt mij voor, dat wij veel meer de zin der geschiedenis moeten gaan verstaan. Wij willen een bijbelse partij zijn, wij willen Evangelische politiek voeren, wij willen de samenleving omvormen, reformeren. Maar ik heb wel eens de indruk, dat wij het soms zo druk hebben met de problemen van de inflatie en de loonindexering, dat wij er niet aan toekomen onze tijd en onze wereld om ons heen te zien en te reformeren, zoals de Bijbel dat zonder meer van ons eist.
Wij hebben het vaak zo druk met onze ontevredenheid, dat wij als christenen samen hopeloos tekort schieten om aan echte christelijke politiek te doen. Ik kom ook onder christenen, ook onder anti-revolutionairen zoveel ontevredenheid tegen, dat mijn ministeriële werktijd soms bijna geheel in beslag wordt genomen om daartegen op te roeien. Als alle ontevredenen bij elkaar kruipen, ontstaat er een boerenpartij, maar geen kerk, heeft Ds. Okke Jager eens gezegd. Wij moeten ons daarover niet verbazen, zolang onze eigen ontevredenheid met ons lot onze blijdschap in Christus ook in de politiek overschaduwt.
Unieke kansen.
Er liggen voor een christelijke partij als de onze en voor een echte christelijke politiek in onze tijd unieke kansen. Meer dan ooit het geval is, kunnen wij ons gehele volk bereiken met de moderne middelen van de techniek. Wat liggen er voor ons nog een taken om meer harmonie in onze samenleving te brengen! Vereiste daartoe is dat wij de samenleving in ontwikkeling met een uitsluitend positieve instelling tegemoet treden. De klok kan niet worden teruggezet (geen repristinatie). Ontbreekt die positieve gezindheid dan betekent dat een voortdurende en uitzichtloze onvrede met de moderne samenleving, en dat brengt weer met zich mee, dat er in ons hart geen plaats is voor geluk en dankbaarheid. Er vallen binnen onze landsgrenzen nog bergen werk te verzetten voor een christelijke politieke partij.
Als minister van Landbouw ervaar ik dagelijks wat er nog ontbreekt in mijn sector aan harmonie in onze maatschappij, waarin de kleine zelfstandige door explosieve, onontkoombare structurele ontwikkelingen in de knel is geraakt.
Maar tevens ervaar ik, welk een zegenrijk werk er vanuit de politiek, door de Overheid gedaan kan worden om de zwakken

te helpen en aan een samenleving te mogen bouwen, waarin de verschillende bevolkingsgroepen harmonisch tot ontplooing kunnen komen. Ik vermeld het Ministerie van Landbouw slechts als voorbeeld. Hetzelfde geldt voor vele andere taken van de Overheid, zoals op sociaal terrein, voor het onderwijs, de middenstand enz.

In onze tijd is de waarschuwing toch niet overbodig, dat wij ook niet moeten gaan lijden aan een overschatting van de Overheidstaak en onderschatting van de krachten die in ons volk zelf schuilen.

De Overheid heeft in onze dagen reeds noodzakelijkerwijze zoveel omvangrijk werk te verrichten, dat onze partij er voor dient te waken, dat de balans niet doorslaat. Is het niet een typische taak, juist van een partij als de onze, om de krachten, geestelijke en materiële, in ons volk te mobiliseren? De eigen verantwoordelijkheid van de burgers te versterken? Juist de Staten- en Radenverkiezingen lenen zich daartoe.

Uiterst belangrijk voor onze reformatorische arbeid is, dat wij zowel in eigen land als in de wereld voortdurend bezig zijn nieuwe ontwikkelingen op te sporen, te analyseren en daaraan vervolgens richting te geven. In Europa leven wij wederom in een periode van oude naar nieuwe tijden. In eigen land mogen wij dankbaar zijn voor ons stelsel van maatschappelijke ordening waardoor binnen onze grenzen zich een grote mate van stabiliteit en harmonie heeft kunnen ontwikkelen. Ook ons nationaal saamhorigheidsgevoel heeft zich geleidelijk krachtig ontwikkeld.

Het zwakke in onze nationale samenleving wordt door ons allen beschermd. De reformatie voltrekt zich ook buiten onze landsgrenzen, de omvorming. Gebleken is, dat het stelsel van maatschappelijke ordening, stelsel van eenheidsstaten in Europa, de staatkundig-maatschappelijke organisatie van Europa, dat die weer geheel nieuwe vormen gaat aannemen.

Oost-West èn Noord-Zuid. Gebleken is namelijk, dat het stelsel van maatschappelijke orde in de internationale samenleving tussen de volkeren veel minder stabiel is dan binnen nationale grenzen. Wereldschokkend zijn de gebeurtenissen die zich in Europa voltrokken hebben via twee wereldoorlogen. Europa heeft zijn dominerende positie moeten prijsgeven en de wereld die er voor in de plaats is gekomen wordt beheerst door twee fundamentele tegenstellingen. De tegenstelling tussen twee mogendheden, die als grote wereldmachten uit de strijd te voorschijn

kwamen, en in de naoorlogse wereld zijn wij gewend geraakt aan de tegenstelling Oost-West, die de laatste tijd wat schijnt te vervagen. Daar komt bij dat een groot aantal landen niet bereid is gebleken zich politiek of militair met een van die beide blokken te identificeren.
Het is de grote meerderheid van wat wij noemen de ontwikkelingslanden. En dat is de tweede tegenstelling die in het huidige wereldbeeld zo'n grote plaats inneemt, die tussen arme en rijke landen. Naast de tegenstelling Oost-West is er een tegenstelling Noord-Zuid in de wereld. 4/6 deel van de wereldbevolking heeft in de ontwikkelingslanden zijn woonplaats; het beschikt over l/6 deel van het wereldinkomen. Ondanks alles wat er tot dusverre gedaan is aan ontwikkelingshulp wordt de kloof steeds wijder. Zonder schroom kunnen wij wel zeggen, dat dit de grootste uitdaging van onze tijd is.
Ook daar is reformatie in Europa en in de landen in ontwikkeling dringend geboden. De reformatie is daar trouwens al in volle gang. De grote vraag is echter welke geestelijke krachten de nieuwe ontwikkelingen, ook in de wereld rondom ons, zullen begeleiden en stuwen. Een vaak goed bedoeld, maar vaag humanisme of rationalisme dat alle zekerheden aan de mens ontneemt, kan hier geen uitkomst bieden. Ook hier zullen wij de zin van het gebeuren moeten zien in het licht van de geschiedenis, in het licht van onze toekomstverwachtingen, in het licht van Gods Woord.
En zullen wij op deze wijze ook ons volk en ook de wereld moeten tegemoet treden. Er is alle reden voor een bemoedigend woord op deze Deputatenvergadering.

Harmonische samenleving. Ik heb het juist geacht om dan maat eens een woord tot de mannen broeders en de vele zusters te spreken vandaag, en niet de aktuele politiek te behandelen, omdat onze krachtbron voor de politiek toch te vinden is in datgene wat ik in deze korte tijd getracht heb onder woorden te brengen. Er is voor ons als Anti-Revolutionaire Partij alle reden met elkaar vandaag onbezorgd en blij te zijn. Ik dacht, dat wij in groeiende eensgezindheid samen klaar staan om als reformatorische partij mee te bouwen aan een harmonische samenleving, met de A. R. J. O. S. als een soort Gideonsbende voorop. In de fascinerende wereld, waarin u en ik mogen leven, in een wereld die snakt naar zekerheden, die snakt naar leniging van geestelijke en materiële nood, zijn er ik weet niet hoeveel taken

voor onze Anti-Revolutionaire Partij. Het is vandaag onze wapenschouw. Laten wij onze gelederen sluiten, moedig voorwaarts gaan. Met in gedachten de reformatie van ons innerlijk leven, de reformatie van ons volk, van onze samenleving, de reformatie van de wereld om ons heen.